

Хө эртэр, хургълулгъна чинрнь

Хальмг таньгъчин кесг колхозмудар, совхозмудар Увлэр болн эрт-хаврар хдл хургъллгън—бат уулдвр болдж орв. Эн цагт хдл эрт хургъллгън ик олзтань ода цугтадч медгдлжнн. Увлэр болн эрт-хаврэр хдбг хургълулгъ келжэх элд-ахусин икнхн ипр снл узмдж узулдж, апрель сарин хургъллгъяр болхла, хдбнн икрллгън олт болдж, суврха хдл цдн болна. Улгурнь: Элст балгъсна Сталинн нертн колхоз лун хдн болгънас февраль сард 146 хургъ авб, мартд—121 апрельд—128 хургъ авб.

Эрт гарсн хургъд бооджнъгу чинрг болна. Эн Сталинн нертн колхозд Увлэр гарсн хургъд тбрсн цаглари 4,6 килограмм болдж, 4,5 сарин эргд 35,5 килограмм крчрч бсв. Целинн районы „Родина“ колхозар эрт-хаврар гарсн хургъд тбрсн цаглари 3,85 килограмм болдж, экаснъ салгългънла 33,1 килограмм крчрч бснн. Апрель сард гарсн хургъд тбрсн цаглари 3,6 килограмм болдж, экаснъ салгългънла 32 килограмм крчрч бснн.

Увлэр болн эрт-хаврар хургъллгъна ашиг снн болгъхин тдлн, ндднр хдбдт кбг тавлгнн бдллвр ясх кергтн, кбк ногъата газрар хррулдж, таргъэр бдрлгън ик чинр бгнн. Кбк шимтн джбблн ногъан ндднр хдбдин яйцеклеткнн олт болдж бслгънд, снннр саатлгъндн болн уургин бслгънд ик зокалта. Увлэр болн эрт-хаврэр тбрсн хургъд, хд хррулгън эклтл шурун болн шимтн хот-илдг снннр дасна. Туунас нань, эн цаг крртл бийнъ тенъкдж, шин гарчах джбблн, витамин иктн ногъа снннр илдг болна. Тер учрар хургъдин бслт хурдн болна. Тим хургъд зунар болдг халун ганьгас аахш, мецкн гемд авгдхш, увл ирлг ик болдж бснн.

Мана таньгъчин колхозмудин болн совхозмудин гол тбрин эрхн халхн—торгън ноосга, ик орута хд бсклгън. Колхозмудин цуг мбнъгнн оругъас 90 процентнъ хдбнн авгднн. Улгурнь: Элст балгъсна Сталинн нертн колхозин 1956 джилн дигр мбнъгнн цуг орунъ 11 сай арслнъ болв, терунн 10,5 сай арслнъгн хдбнн халхар орсн ору, телу мет ору 1957 джил чигн болджана.

Целинн районы болн Элст балгъсна колхозмуд хд бсклгъяр нуурин прогрессивн эвд орлж, эрт-хаврар хдбнн хургъгъ крцлдж, 1957 джил хдбнн гаргъдж авх ноосарик дилврмуд узулдж, Ставропольск крайин райод дунд нег нуурин бдднн эвл. Хдн болгънас 5,6 килограмм ноос авб.

1957 джил энунн улу бдднн олз-ору хдбнн авлгъ узулсн, турун нуурт йовх кесг хдбчнрин бригадмуд гарв. Тим бригадмуд дунд ах хдбчнр Я. И. Попенкон, Шафоростовин, Кривенкон бригад—Сталинн нертн колхозас; Я. П. Малиевин болн Корниенкон—Ленинн нертн колхозас; Н. Н. Рвачевин, Н. И. Бригадина, А. А. Дулькина, Н. Н. Федоровин, Радочинскин—„Победа“ колхозас, нань чигн кесг бригадмуд даалгъсн хдбдин

ндднр хдн болгънас 6,5—7,5 килограмм ноос гаргъдж авч, зун хдн болгънас 140 хургъ авб.

Увлэр болн эрт-хаврар гарсн хургъд эврн догцинн бслтнр болн ноосннн шулуи ургъцар, ноосна снн гарц бгнн, тер тдлн чигн июль болн август сард хургъд киргъдж, хургън болгънас 2 килограмм ноосн гаргъдж авгднн.

Тимгдж увлэр болн эрт-хаврар гарсн хургъд ноосна гарц болн хдбнн то икдлнн. Эн хургъдин тохмн чигн снн болна. Элст балгъсна колхозмудар кесн бонитировкар эрт гарсн хургъдин икнхн негдгч классет орна.

Увлэр болн эрт-хаврар хд хургълулгън, элд-ахун теегин кбдлмш багъ цагла болдж кбдлч амтнн сул цаг олзлгднн, тедн эн кбдлмшт орлдж ик донъгн крргнн. Хдн ора хургълхлн юн чигн саалтг болна. Иим хдбнн хургъдин бооджлгън ик му болна. Эн хургъд, теегин ногъан шурудл, хатад шарлсн цагла идшлгънч гарна, тер тдлн иим хургъд бслт тату, уурмг, хатм, джиргъл тату, тохмн чигн му болна.

Увлэр болн эрт-хаврар хд хургълулгън снн ил, теруг куцлгънд снн бдднн, герлтн у болч хагсу хаша кергтн, курмр шурун, шимтн, концентрированн джбблн хот-хол кергтн, снн дамшлтн хдбчнр болн сакманцикулар теткгд збвтн.

Сентябрь болн октябрь сард ндднр хдбдт кбг тавхлн, февраль болн март сард хургъллгън эклнн. Эн цаг ик даалгъврта эрхн цаг, тер дотр ик салыкта, хур-чингтн, нургълж книтн болад бддлг Хар газрин теегт хдбнн хургъллгънд онъган бгх збвтнн. Ндднр хдл хургъ хайлгънас гетлгдлгънд—бурн-буртн, салыкн, хур-чиг оршго снн хаша-хаац кергтн, хдбчнр чадмган узулдж, хургълх хдбдиг снн илдгн газрар хррулдж хлрлх кергтн.

Эрт хургълх хдбдин икринн икдлхд, эн хдл хургън асрх ик устн болхд, хотинъ яслгън болн онъган бгч хлрлдж-харлгън улу ик чинр зунн. Хургълх хдбдиг снн кбк ногъата газрар хррулгънн онъгдан, Одр болгън 2 килограмм кбк, снн, джбблн бсвр болн 200—400 грамм уулсн ичмдгър, эс-гидж сулар хдн болгънд

бгч асрх збвтнн. Эрт гарсн хургъдт 3 дола хонснасн авн эклдж шурун болн гуйр-буудн хот илдг дасхкми, мбгдлг давс долалгъх кергтн, хургън болгънд бдрн 5 грамм керд болн витамин иктн кбк джбблн бсв, шимтн силос, кергтн болхла загъсна тос чигн бгх збвтнн.

„Буратинский“ совхозин ах хббч Баклан Шургъучиевин бригад эн джилн хургъд тбрсн цагасн авн дулан хаша-хаац бдрдж хлрлгъярн улгур узулдж, ик снн аш крцв. Эн джил иим кевтн дулан 3 хаша-хаац совхозд тосхгдв. Эн хашас угдан 80 метр, бдрннн 6,5 метр, гунднн газрур 2,5 метр, бдртнн 3,5 метр. Иим 120 клеткстн дулан хашалшин хургълсн хдбдиг 3—4 бдр дурдан теткжнн.

Хдл хургълджн цагла болн хдбнн чигн хургъд батрад кбдл орлг сакманщик улс ик чинр зунн. Тер тдлн сакманщик улсиг цагланъ шурудж авч, тасрхан уга тедн заавр бгчх кергтн. Хдбдн элтн, бмнн хдбнн хургъллгънд йовсн дамшлтн кбдлмштн улс энунд авгдх збвтн, хдбчнрин гер-булс болхла улу снн болхмн.

Турун нуурт йовх кесг олт хдбчнрин дамшлтар хлрлхлн кошарн-базовый эвр хургъд бсклгън ик снн ашан бгнн. Иимгдж бсксн хургъдин экинъ холд гаргъдж, снн илгт кургдж хррулдж болна. Дулан хашадан уллсн хургъд даарх кит узкш, гем ирхш. Одрнн хррулгъчн йовх хургътсн хдбдиг 3—4 час болдж, туудж авч ирж, хургътинъ кбкулх збвтн, бддлн хургъд эктгънн хамдан хонна.

Хдбнн хургъллгън эклчксн цагла нег онъган бгхнн—чидл багъта хдл икрлхлн, эсгидж экиннн кбкнд усн уга болад, хургъд бслхлн, теднн укулл уга онъгдан, недждл хургъта ик устн хдбдн авхулхмн. Терунн онъгдан, отар болгънд саалин 2—3 укр бдрдж, саадж, усинн бчнн хургъдт бгх кергтн.

Эрт хд хургълулгъна тбрт кергтн тоотн цугтнн зокаларнь келж крцлхлн, хдбнн то бслтд, хдбнн гардг элд-уш болн ноосна гарц икдлгънд ик чинр зунн.

С. САМТОНОВ,

Мал бсклгънн дамшлтин Хальмг стан цин ах научн церглч.